1. körlevél

A középkori és a humanista irodalom recepciója a 17–18. században
(Tudományos konferencia, Vác, 2027. május 27–29.)

Tisztelt Kollégák! Kedves Barátaink!

Az ELTE HTK Irodalomtudományi Kutatóintézetének Reneszánsz Osztálya és XVIII. Századi Osztálya, együttműködésben a régi és klasszikus magyar irodalom hazai és határon túli kutatóhelyeivel és szakmai műhelyeivel, tudományos konferenciát hirdet a magyarországi középkori és humanista irodalom 18. századi recepciójáról. A konferencia címében megjelölt 17–18. századi időkeret egyúttal alapvető irodalom- és kultúrtörténeti kérdést is felvet: hol húzódnak a hagyományfordító 18. század kultúrtörténeti, irodalomtörténeti értelemben vett kronológiai határai? Melyik területen milyen mélyen nyúlnak vissza a megelőző századba?

A szakmai közmegegyezés szerint a magyar irodalom és kultúra történetének teljesen új korszakát képviseli a 18. század, amely a korábbi teológiai, filozófiai, történeti és irodalmi tudásanyag egészét is újrarendezte és rendszerezte, s a maga enciklopédikus múltfeldolgozó igényével mintegy létrehozta a saját előidejét, kutatási tárggyá tette a régiséget, beleértve abba a humanista tradíciót is. Konferenciánk e modernizáló paradigma vizsgálatának elmélyítését és kiterjesztését célozza. A 18. századi múltrecepció új gyakorlatai ugyanis nem előzmények nélkül alakultak ki. Európa különböző régióiban már a 17. század folyamán jelentős változások mentek végbe a történeti források feltárásában és kritikájában, a reneszánsz irodalmi gondolkodást és praxist átalakító barokk poétikában és költői gyakorlatban, a modern államismereti tudományosság és természetjog, a teológiai vitákat új keretbe helyező bibliai filológia és hermeneutika, valamint a nemzetek és felekezetek közötti vetélkedésből kinőtt irodalomtörténet-írás területén. A konferencia ezért teret kíván adni azoknak a 17. századi magyarországi jelenségeknek is, amelyek esetében kimutatható valamely középkori vagy humanista szöveg, szerző, hagyomány vagy képzőművészeti, építészeti, zenei alkotás recepciója, illetve e recepciós gyakorlat kapcsolata a 18. századi fejleményekkel. Különösen érdekes kérdésnek tartjuk, hogy az egyes területeken folytonosság, fokozatos átalakulás, vagy éppen megszakítottság és újrakezdés figyelhető-e meg.

Reményeink szerint ebben a megközelítésben nemcsak a recepció által megalkotott múlt jelenik meg mozgó célpontként (az értelmező gesztusok által formált hagyományként), hanem a recipiáló kor szemléletmódja is a maga történeti mozgásában, alakulásában válhat vizsgálódásunk tárgyává. *Recipiált múltként* az 1526 előtti magyarországi, illetve a magyarországi művelődéshez szervesen kapcsolódó szerzőkre, művekre, irodalmi jelenségekre, kommunikációs és kultúraközvetítő intézményekre és praxisokra tekintünk. *Recipiáló kor* alatt a hosszú (a 17. század felé is nyitott) 18. századra gondolunk. A *recepció fogalmát* tágan értjük: az olvasás és értelmezés mellett ide soroljuk a régi szövegek felkutatását, gyűjtését, másolását, kiadását, fordítását, attribúcióját és leírását; az írói életrajzok, lexikonok, bibliográfiák és irodalomtörténeti rendszerek kialakítását; a régi irodalom oktatási és

tudományos használatát; továbbá a korábbi művek, műfajok, motívumok és történeti alakok poétikai átformálását, illetve a kánonok újraírását, valamint a téves attribúció, az elutasítás és a felejtés folyamatait. A témát ezért egyszerre kívánjuk recepciótörténeti, filológia- és tudománytörténeti, könyv- és olvasástörténeti, továbbá kánon- és emlékezetkutatási összefüggésben megközelíteni. Kiemelt kérdésünk, miként alakította át és alkotta újra a 18. század a középkori és humanista hagyományt, s ezáltal hogyan formálta azt az előidőt, amelyet a későbbi irodalomtörténet és filológia örökölt. Érdeklődésünk középpontjában a hazai irodalmi örökség recepciója, az előidő (középkor) fázisainak a kidolgozása áll, de természetesen mind a társtudományokra és társművészetekre (historiográfia, képzőművészet, építészet, zene), mind a hazai hagyomány európai beágyazottságára, a határokat átjáró kulturális közvetítésre figyelemmel szeretnénk lenni.

Elsősorban olyan előadásokat várunk, amelyek önálló, primer forrásanyagra épülő vizsgálatokra támaszkodnak. A konferencia nyitott az interdiszciplináris megközelítésre, az irodalomtörténeti, filológiai, poétikai, eszmetörténeti, művelődéstörténeti és könyvtörténeti, művészet- és zenetörténeti vizsgálatokra egyaránt. Célunk párbeszédet kezdeményezni a fentiekben definiált, tág értelemben vett 18. századi tudományosság, irodalom és művészetek múltértelmező eljárásairól, a középkori és humanista örökség fogalmainak és tartalmának formálódásáról, hozzájárulva a magyar kulturális és specifikusan a magyar irodalmi emlékezet történetének nagyobb időtávot átfogó, a korábbi értelmező sémákat árnyaló kritikai megértéséhez.

A témaválasztáshoz további támpontot nyújt a vizsgálható kérdéskörök alábbi listája. A konferenciára rövid (de legalább 200 szó terjedelmű) rezümé elküldésével lehet jelentkezni, legkésőbb **2027. január 15-ig**. A jelentkezéseket a konferencia e-mail címére várjuk: rebakucs2027@gmail.com. A szervezők a jelentkezések elfogadásáról **2027. február 28-ig** küldenek tájékoztatást. A konferencia színhelye a Váci Egyházmegye Rendezvényközpontja lesz; a részvételről, szállásról, gyakorlati tudnivalókról következő körlevelünkben adunk tájékoztatást.

Üdvözlettel, a Szervezőbizottság nevében, a konferencia tudományos titkárai:

Lengyel Réka
XVIII. Századi Osztály
ELTE HTK Irodalomtudományi
Kutatóintézet

Draskóczy Eszter
Reneszánsz Osztály
ELTE HTK Irodalomtudományi
Kutatóintézet

Témajavaslatok

1. Forrásfeltárás, forráskritika és az új történetírás

- Koronakutatás (legendák és kritikai szemlélet Révay Pétertől Schwarz Gottfriedig)
- Országismereti irodalom: Hermann Conring magyar kapcsolatai, hatása; Bél Mátyás forrásai és előképei (Schödel Márton, Joannes Lucius)
- Oklevélkutatás és dokumentumok – bizonyítékok és hamisítványok a genealógiai irodalomtól a néperedeztetésig (Nadányi, Frölich, Töppelt, Ráttkay, Vitezović, Esterházy)
- Egyháztörténet-írás és források (Inchoffer, Hevenesi, Szentiványi, Timon; Pápai Páriz, id. Burius, Haner, Schmeizel stb.)
- A 18. századi kéziratgyűjtés intézményi keretei (káptalani, szerzetesi, főúri könyvtárak)
- A jezsuita történetírók forráskezelési gyakorlata (pl. Pray György és a Pray-kódex jelentősége)
- A középkori krónikák újraolvasása és kritikai használata: Gesta Hungarorum, Képes Krónika
- A középkori és humanista történetírás (Thuróczi, Bonfini) forrásértéke a 18. századi historiográfiában
- A szövegkiadás mint identitásképző gyakorlat: mit és miért tartanak „közlésre érdemesnek”?

2. A régi irodalom új kánonjai – az irodalom története

- A *Specimen* és az *Athénás* előtörténete – Révay, Pilárik, a Burius fivérek és nemzetközi hátterük
- A középkori és humanista szerzők helye a *historia litteraria*, az írói lexikonok és bibliográfiai vállalkozások rendszerében (Czvittinger Dávid, Bod Péter, Horányi Elek, Wallaszky Pál és mások)
- Kánonképzés és felejtés: mely középkori és humanista szerzők kerülnek be a 18. századi irodalmi emlékezetbe, és kik maradnak ki?
- A „magyar irodalom” körének meghatározása: nyelvi, területi, politikai vagy történeti közösség?
- A középkor és a humanizmus helye a korai irodalomtörténeti periodizációban

3. Nyelv, nyelvemlék, eredetkérdés

- Nyelv- és néperedet-viták a 18. században (és 17. századi előzményeik)
- A *Halotti beszéd és könyörgés* 18. századi értelmezése és a „legelső” szöveg státuszának kialakulása
- A magyar nyelv eredetének és régiségének kérdése az irodalmi múlt fényében
- Latin–magyar kétnyelvűség és a humanista örökség: mit tekintenek „magyar irodalomnak”?
- A kódexirodalom újrafelfedezése és a vallásos próza történeti értékelése

4. Teológia, vallásos irodalom és felekezeti identitás

- Bibliai filológia és bibliakiadások a 17–18. században
- Középkori prédikációirodalom és legendahagyomány recepciója
- A szentkultusz (pl. Szent István, Szent László) irodalmi reprezentációja a 18. században (Csete István, Hevenesi Gábor; magyar és szláv/illír szentek: Illyés András, Pavao Ritter Vitezović)
- A reformáció és ellenreformáció narratívái a középkori múlt tükrében
- A jezsuita történetírás és a középkori katolikus hagyomány folytonosságának konstruálása

5. Transznacionális recepció, intézményes közvetítés és tudáshálózatok

- Középkori és humanista magyarországi szerzők recepciója Európában (pl. Janus Pannonius – a 18. századi kiadás)
- Európai középkori és humanista szerzők magyarországi recepciója (pl. Petrarca, Erasmus)
- Fordítás, kivonatolás, kommentár és imitáció mint recepciós gyakorlat
- Könyvek és kéziratok vándorlása; proveniencia és olvasástörténet
- A könyvnyomtatás és a kiadói stratégia szerepe a középkori–humanista örökség közvetítésében
- Tudós levelezések és személyes kapcsolathálózatok mint a régi irodalom ismeretének közvetítői
- Egyetemek, szerzetesrendek, jezsuita, piarista, protestáns kollégiumok és könyvtárak szerepe a transznacionális tudásközvetítésben
- Latin, magyar, német és más nyelvek egymáshoz való viszonya a régi irodalom recepciójában

6. Epika, hősi hagyomány, nemzeti múlt

- A honfoglalás és az Árpád-kor epikus reprezentációi a 18. századi költészetben
- Délszláv és magyar epika vetélkedése Szigetvár körül
- A Mohács-tematika irodalmi feldolgozásai (Listius László)
- Nagy királyok és hadvezérek alakjának újraírása (pl. Hunyadi Mátyás) a barokk és kora felvilágosodás eposzaiban
- Udvari és lovagi epika recepciója: humanista minták és barokk hősi ideálok összefonódása

7. Világi líra és dráma: a műfaji emlékezet

- A középkori világi énekek és históriás énekek recepciója
- A régi magyar szerelmi líra „felfedezése” és esztétikai újraértékelése
- Iskolai tananyag és irodalmi múlt: az iskolai színjátszás korszakai
- A 18. századi poétikák viszonya a középkori formákhoz (strófaszerkezetek, toposzok)
- A „régiesség” mint stiláris érték a felvilágosodás előtti és alatti költészetben

8. A régi irodalom a 18. századi magyar, latin vagy más nyelvű literátori kultúrában és irodalmi gondolkodásban

- A középkori és humanista hagyomány Ráday Gedeon, Orczy Lőrinc, Bessenyei György, Pálóczi Horváth Ádám, Kazinczy Ferenc és más 18. századi írók olvasmányaiban, levelezésében és műveiben
- A régi magyar irodalom mint követendő vagy elutasítandó hagyomány: archaizálás, imitáció, aktualizálás
- Középkori és humanista történeti alakok, művek és motívumok irodalmi újraalkotása
- Régiség és modernség viszonya a 18. századi írói önértelmezésben
- Retorika, poétika, esztétika: az irodalmi gondolkodás és kritika régi és új rendszereinek találkozása

9. A társművészetek periodizációs kérdései: képzőművészet, építészet, zene

- A középkori és a reneszánsz művészet 18. századi recepciója a művészeti írásokban, építészetben és képzőművészetben
- Középkori és reneszánsz műtárgyak befoglalása, épületek újrahasznosítása
- Középkori és humanista irodalmi témák, történetek és alakok reprezentációi a képzőművészetben, az építészetben és a művészeti írásokban (Szent István, Szent László, Mátyás és más történeti alakok irodalmi és képi emlékezetének kapcsolatai)
- A középkori legendák és történeti narratívák ikonográfiai továbbélése és újraértelmezése
- Kéziratok, kódexek és régi könyvek mint tárgyak és vizuális emlékek